

ЛЕКЦІЯ. АНАЛІЗ ПОВСЯКДЕННОЇ МОВИ

1. Аналіз повсякденної мови як завдання філософії у вченні Л. Вітгенштейна.
2. Концепція «здорового глузду» Дж. Е. Мура.
3. Концепція Джона Уіздома.

Література:

1. Вітгенштейн Л. Tractatus Logico-Philosophicus. Філософські дослідження / пер. Є. Поповича
2. Аналітична філософія / Синиця А.С. Львів: ЛДУФК, 2013. 304с.

1. В останніх період життя Л. Вітгенштейн доходить до думки, що філософія повинна не боротися із буденною мовою, а навпаки досліджувати її.

Філософські проблеми – результати особливого підходу до мови.

Філософські проблеми не виникають до тих пір, поки мову використовують у звичайний спосіб. Як тільки «філософ» починає виявляти особливі відносини між іменем і річчю, концентруючись на певний об'єкт і повторюючи його назву нескінченну кількість раз, найменування починає видаватися незвичайним заняттям. Тобто «філософські проблеми виникають тоді, коли мови не працює».

Тому здорова філософія не повинна «показувати, що те чи інше конкретне питання неприпустиме, ані відповідати на нього». Натомість вона повинна показати, як власне можна уникнути філософських головоломок.

Філософ повинний спочатку сам вилікувати себе від багатьох вад розуміння, перш ніж він зможе дійти до розуміння понять здорового людського розуміння.

Якщо колись Л. Вітгенштейн ототожнював значення елементарного терміну з певним об'єктом, то згодом він став чітко розрізнявати носія імені та значення імені. «у випадку смерті містера Г.М. кажуть про завершення життя носія імені, але не про припинення значення».

Жоден термін нічого не означає поза контексту більш менш сталих звичаїв і конкретних обставин словесного акту.

Значення терміну визначається його вживанням. Якщо хтось каже: «Я тут», слід поставити питання: «Як, за яких обставин вживається ця словесна конструкція?». Таке питання дає можливість уникнути сумнівні сторони висловлювання. Критерієм розуміння або пізнання тут буде уміння застосовувати цей інструмент. Перш ніж зрозуміти «що значить слідувати правилу» слід спочатку навчитися «дотримуватися правила».

Наприклад, те, що ми називаємо терміном «бачити» передбачає два відмінні способу вживання цього терміну:

Я бачу це (я бачу що)

І Я бачу схожість між цими двома обличчями (я бачу як)

2. Джордж Едвард Мур (1873–1958), відомий як Дж. Е. Мур, був одним із найвпливовіших британських філософів ХХ століття. Відомий своїм внеском у етичну теорію ("Principia Ethica") і захистом реалістичного підходу в філософії через так звану "концепцію здорового глузду" (common sense).

Основна ідея цієї теорії полягає в тому, що існує низка фундаментальних знань, які кожна нормальна людина інтуїтивно приймає як очевидні й правдиві без потреби у філософському обґрунтуванні. Наприклад, такі твердження, як «я маю тіло», «світ існує незалежно від мене», «на землі є інші люди» – це базові істини, які ми інтуїтивно приймаємо і не маємо потреби доводити.

Згідно з цим критикується радикальний скептицизм, який стверджує, що неможливо знати щось напевно. У статті «Proof of the External World» наводиться приклад «демонстрації руки» - «Людина просто піднімає руку й каже: «Ось одна рука, а ось інша». Для Дж. Е. Мура це достатній доказ того, що зовнішній світ існує. Тобто скептичні аргументи щодо того, що зовнішній світ може бути ілюзією (наприклад, аргументи Декарта), не спростовують того, що ми інтуїтивно знаємо про існування світу.

Критерієм істини є простота, тому прості висновки здорового глузду мають більшу вірогідність, ніж висновки складних філософських учень. Якщо будь-яка філософська теорія суперечить здоровому глузду, тоді потрібно більше довіряти здоровому глузду, а не теорії.

Дж. Е. Мур доводив, що знання базується на простих і очевидних фактах, які не потребують філософських пояснень. Знання про світ, згідно з ним, зводиться до фундаментальних фактів, які ми всі знаємо через безпосередній досвід.

Дж. Е. Мур вважав, що причиною заперечення існування зовнішнього світу є хибний аналіз значень висловів, тобто плутанина в аналізі значень. На рівні повсякденного мислення і мовлення визнання існування зовнішнього світу не веде до непорозумінь і цілком задовольняє практичні потреби. Фактично такий підхід вів до заперечення тези про недосконалість повсякденної мови і, зрештою, до пізнішого виправдання повсякденної мови Вітгенштайном та до його ідеї про різні «мовні ігри» з властивими їм критеріями смислу. Але сам Мур не вважав свою версію неореалізму достатньо обґрунтованою.

Дж. Е. Мур запропонував об'єктивне розуміння етики на противагу суб'єктивістським концепціям. Популярні визначення добра в психологічних, соціологічних, економічних термінах тощо є наслідком плутанини у процедурі визначення. Натомість добро є поняттям простої сутності, яку не можна розкласти чи звести до якоїсь іншої сутності, тобто визначити добро через щось інше. «Деякі основні проблеми філософії» (1953); «Філософські статті» (1959).

3. Джон Віздом (John Wisdom, 1904–1993) – британський філософ. Займався вивченням повсякденної мови. На його думку, завдання філософа – не створювати нові системи знань або складні абстракції, а досліджувати те, як люди використовують мову у повсякденному житті. Філософія повинна бути інструментом для з'ясування плутанин і непорозумінь, які виникають через неправильне трактування або абстраговане використання слів.

Філософські проблеми виникають через неправильне використання мови або нерозуміння того, як мова функціонує в повсякденному житті. Основна ідея Дж. Віздона полягає в тому, що філософи часто абстрагують мову від її контексту і починають трактувати слова та вислови у спосіб, який відрізняється від того, як вони використовуються в реальних життєвих ситуаціях. Це призводить до філософських плутанин і парадоксів, які можна вирішити, якщо повернутися до повсякденного використання мови.

Той факт, що філософські висловлювання часто ведуть до парадоксів не значить, що вони неправильні або некорисні. Насправді вони – точки перетину аналізу та гіпотези, вони виявляють багато реальних вимірів реальності, натяк на які можна знайти і буденній мові. У буквальному смислі вони хибні. У логічному – тавтології. Схожі на висловлювання невротика, якими він керується, але в які не вірить. Аналіз для їх розкодування є не логічним аналізом, а розповіддю, в якій простою мовою пояснюються фактори, що спонукають нас казати або так або ні. Філософські висловлювання «виявляють те, що перебуває в очевидному, а не позаду або поза нього». Вони схожі на слова людини, яка в присутності жінки, що приміряє шляпку,

каже «Тадж Махал» і тим самим дає можливість побачити новий зміст у тому, що вона вже бачила.

У статті «Gods», Віздом аналізував, як філософи й теологи використовують мову, коли говорять про Бога або божественне. Значення таких слів, як «Бог» чи «божественне», часто залежить від контексту та використання, і спроби сформулювати точні визначення цих понять можуть призвести до плутанини. У своєму знаменитому прикладі про двох людей, які дивляться на сад і сперечаються про те, чи існує садівник.

Один вважає, що за садом доглядає невидимий садівник, а інший стверджує, що садівника немає. Незважаючи на те, що вони продовжують спостереження, і видимих доказів існування садівника немає (ніхто не бачить його діяльності), людина, яка вірить у садівника, продовжує наполягати, що він існує, просто його неможливо побачити або відчувати. Другий же вважає, що відсутність видимих доказів є свідченням того, що садівник не існує.

На думку Віздона, тут не просто суперечка про факти. Обидва спостерігачі дивляться на той самий сад, але інтерпретують його по-різному. Суть парадоксу не в тому, чи є садівник насправді, а в тому, як люди використовують мову для опису того, що вони бачать і у що вірять. Тобто філософські суперечки про існування Бога (садивника) виникають через різне використання мови. Людина, яка вірить у Бога, використовує поняття Бога як метафору або символ для пояснення певних аспектів реальності, в той час як скептик розуміє мову буквально й очікує конкретних доказів існування Бога (садивника).

Дж. Віздом показує, що ця суперечка може бути вирішена, якщо визнати, що обидві сторони використовують різні мовні ігри. Для одного Бог – це не стільки фізична істота, скільки спосіб інтерпретації світу, тоді як для іншого Бога потрібно сприймати як щось, що має конкретні фізичні прояви. Таким чином, суперечка може бути вирішена не через пошук нових доказів, а через усвідомлення того, що мова про Бога виконує різні функції для різних людей.